

RASYONALİZASYON VE ORMAN İŞLETMECİLİĞİ

Yazan :
Doç. Dr. Hüsameddin PEKER

GİRİŞ :

Orman işletmeciliğinin başlıca amaçları, devamlılık prensibi altında, *ana ve talî orman mahsullerinden ibaret olan ham maddelerle*, mıntıkların, toprak, iklim ve su gibi tabii varlıklarının korunması ve muhite faydalı kılınması şeklindeki büyük bir önem arzeden *orman hizmetlerinin* hazırlanması ve bunların, halkın ihtiyaçlarına ve faydalanmasına sunulmasıdır.

Diğer işletme branşlarında olduğu gibi, orman işletmelerinde de her şeyden önce iktisadilik prensibine göre hareket edilerek, çeşitli metod ve tedbirlerle işletmeciliği plânlı bir şekilde düzenlemek icap etmektedir ki, bu ise *Rasyonalizasyonu* ifade eder.

İşte bu etüdde, *Radyonalizasyon ve Orman İşletmeciliği* konu olarak ele alınmakta ve aşağıdaki gibi, Literatürde Rasyonalizasyonun Çeşitli Tarif ve Kapsamları, Rasyonalizasyonun Tarifi, Rasyonalizasyon Derecesinin Tesbitinde Kullanılan Ölçüler (İktisadilik ve İktisadilik Hesapları, Prodüktivite «Verimlilik» ve Prodüktivite Formülleri, Rentabilite «Kârlılık» ve Rentabilitenin Tesbiti) Orman İşletmesi ve Orman İşletmeciliği Faaliyetlerinin muhtelif safhaları ve nihayet rasyonalizasyonun Orman İşletmeciliği Faaliyet Safhalarına Göre Tasnifi incelenmektedir.

I — LİTERATÜRDE RASYONALİZASYONUN ÇEŞİTLİ TARİF VE KAPSAMLARI

Literatürde Rasyonalizasyonun çeşitli tarif ve kapsamlarına rastlanmaktadır.

Etimoloji bakımından Rasyonalizasyon «ratio» aklî kelimesinden istikak ettirilmiştir (26, s. 538).

Rasyonalizasyon kelimesi zamanla geniş bir alanda kullanılmaya başlanılmış ve hatta birçok faaliyetlerde ulaşılması gaye edinilen bir parola haline gelmiştir.

F.v.Gottl-Ottlilienfeld'e göre, Rasyonalizasyon, iktisat tarihinde hemen hemen endüstri kadar eskidir. El sanatlarından endüstriye geçişte, teknik aklılık «ratio» üzerinde durulmuştur. *Teknik Rasyonalizasyon*, istihsal birimine isabet eden masrafların düşürülmesini sağlayan teknik tedbirlerdir. *Ticarî Rasyonalizasyon*, kârlılığın «Rentabilitenin» yükseltilmesi maksadı ile, teşebbüste alınan idarî ve finansman tedbirlerini kapsamaktadır (28, s. 1).

Almanya İktisat Kurumu'nun tarifinde Rasyonalizasyon iktisadiliğin arttırılmasını sağlamak üzere, alınan ve tatbik edilen plânlı ve teknik tedbirler olarak ifade edilmektedir. Rasyonalizasyonun gayesi ise, istihsalin arttırılması, ucuzlatılması ve kalitesinin iyileştirilmesi suretiyle, halkın hayat standardının yükseltilmesidir (18, s. s).

Henning, K.W.'e göre, Rasyonalizasyon, bir işletmenin asgarî imkân ve vasıtaları ile mümkün olduğu nisbette gayesine ulaşılmasını sağlayan düzenleme tedbirleridir (27, s. 1251).

Büyük *Brockhaus'ta*, Rasyonalizasyon, işletme iktisadı yönünden ele alınmakta, istihsal ve sürümün teknik ve ticarî taraflarını ve bunlarla ilgili personel idaresini kapsadığı açıklanmakta, Almanya İktisat Kurumu'nun Rasyonalizasyon tanımı ise, işletmecilik sınırlarını aşan daha şumullü bir tarif olarak gösterilmektedir (3, s. 553).

Schmölders' G'ye göre, Rasyonalizasyon, bir işletmede muayyen bir neticeye mümkün olduğu nisbette asgarî istihsal vasıtaları giderleri ile ulaşılmasını veya mevcut olan istihsal vasıtaları ile azamî neticenin alınmasını sağlamak üzere, istihsal ve sürüm faaliyetlerinin düzenlenmesidir. İşletme İktisadı bakımından Rasyonalizasyon, teknik-ekonomik başarı neticesinin yükseltilmesi gayesi ile işletmede mevcut olan istihsal faktörlerinin birbirleri ile en iyi bir şekilde kaynaştırılması işlemleridir (22, s. 5).

Lohmann, M., Rasyonalizasyonu, işletme faaliyet çevrelerine göre çeşitlendirmekte ve üç kısma ayırmaktadır. Bunlar da, *Teknik Rasyonalizasyon*, *Ticarî Rasyonalizasyon* ve *Malî Rasyonalizasyondur*.

Teknik Rasyonalizasyon, muayyen bir istihsalin mümkün olduğu nisbette asgarî masraflarla elde edilmesini, veya mevcut olan imkân ve vasıtalarla azamî istihsalin yapılmasını sağlamak üzere, istihsal

faaliyetlerini düzenleme tedbirleridir. Kullanılan materyal kalitesinden ve iş gücünden daha iyi faydalanmak suretiyle, zarar kaynaklarının ortadan kaldırılması, iş hareketlerinin asgariye indirilmesi, Teknik Rasyonalizasyon tedbirlerinden bir kısmını teşkil etmektedir. İşletmenin sabit kıymetlerini (Tesisler, diğer istihsal vasıtaları v.b.) arttırmayan bu türlü Teknik Rasyonalizasyon tedbirleri *Kalitatif Rasyonalizasyon* olarak anılmaktadır. Buna mukabil, teknik rasyonalizasyonun diğer bir kısmını *Kantitatif Rasyonalizasyon* teşkil etmektedir ki, bunda istihsal masrafları miktarı azaltılmakta ve masraf çeşitlerinin tereküp tarzı değiştirilmektedir. Bunun için de yeni yatırımlar yapılmakta ve kantitatif rasyonalizasyonda işletme sabit kıymetleri artmaktadır (14, s. 83-85).

Ticarî Rasyonalizasyon, bir işletmede istihsal vasıtalarını tedarik safhası ile, sürüm ve kıymetlendirme faaliyet çevresini kapsamaktadır (14, s. 152-155).

Malî Rasyonalizasyon'a gelince, bu da işletmenin ödeme dengesinin tanzim edilmesidir ki, bu suretle Malî Rasyonalizasyonda ağırlık noktasını işletmenin likiditesi teşkil etmektedir (14, s. 220).

Rössle, K.'e göre, Rasyonalizasyon, «ratio» aklılık'i getirmek ve kullanmaktan ibarettir. Rasyonalizasyon bir işletmede iktisadiliğin artmasını sağlayan bütün tedbirler olarak ifade edilmektedir. İktisadilik ise zaman, enerji, materyal ve kapital bakımından mevcut istihsal vasıtaları miktarı ile azamî neticenin alınması ve dolayısıyla işletmede gayri safi hasılatın, masrafların üzerine çıkarılması keyfidir (19, s. 167).

Kunze, H.H.'in izahlarında rasyonelleştirme, işletmede bir evvelki istihsal miktarının daha kısa zaman içerisinde, daha az iş gücü ve masrafla elde edebilmek için, alınmakta olan bütün metodik tedbirler olarak gösterilmektedir. Bu suretle, Rasyonalizasyon işletme faaliyetlerinin ve organizasyonun iyileştirilmesine ve dolayısıyla iktisadilik prensibinin gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir. Bunun için de, ilmin ve araştırmaların verdiği esaslardan faydalanılmalı ve bunlar pratikte daima değerlendirilerek, azamî miktar ve kaliteli istihsal elde etmek üzere, işletmenin ekonomik-teknik faaliyetleri düzenlenmelidir. Rasyonalizasyon sayesinde produktivite yükselmekte, istihsal masrafları azalmakta ve dolayısıyla fiat düşmektedir.

Rasyonalizasyon Tedbirlerinin gerçekleştirilmesinde genellikle dört safha mevcuttur ki, bunlar da,

1) *Birinci safhada*, işletmenin halihazırdaki bünyesi ve işletme faaliyetleri tetkik edilmekte ve bunlara göre, bugünkü durum tesbit olunmaktadır.

2) *İkinci safhada*, Rasyonelizasyon tedbirlerini ortaya çıkaracak teorik çözüm yolları aranmakta, benzer işletmelerde tatbik edilen ileri metodlardan da faydalanmak suretiyle, Rasyonelizasyon tedbirleri ile ilgili plânlar hazırlanmaktadır.

3) *Üçüncü safha*, kararlaştırılan tedbirlerin, zaman ve mekân itibariyle işletmedeki tatbikat safhasıdır.

4) *Dördüncü safhada*, işletmenin kontrolü yer almaktadır ki, bu safhada, alınan tedbirlerin tatbikatından elde edilen neticeler değerlendirilmekte ve rasyonelizasyondaki başarı derecesi tesbit olunmaktadır.

Bir işletmede Rasyonelizasyon tedbirlerini başlıca üç kısımda toplamak mümkündür ki, bunlar da,

- 1) İşin basitleştirilmesi,
- 2) Zarar kaynaklarının ortadan kaldırılması,
- 3) Mekanizasyon veya işletmeye çeşitli makinelerin yerleştirilmesidir.

Yukarıda, birinci ve ikinci kısımda yer alan gerek işin basitleştirilmesi, gerekse zarar kaynaklarının ortadan kaldırılması, yeni bir yatırımı (Sabit Kıymetler Tedarikini) gerektirmeyen ve daha ziyade metod ve organizasyon tedbirlerinden ibarettir. Zarar kaynaklarının ortadan kaldırılmasında, sadece materyal ve enerji masrafları değil, zaman kayıpları da göz önünde tutulmaktadır.

Kunze, H. H., bütün bunlara göre rasyonelizasyonu şöylece tarif etmektedir. *Rasyonelizasyon*, tesbit edilen işletme gayelerine, materyal, sabit kıymetler, enerji, bedenî ve fikrî iş gücü ve zaman bakımından gittikçe azalan masraflarla ulaşılması, bunun için de, ilmin ve araştırmaların verdiği esaslardan da faydalanmak suretiyle, işletme faaliyetlerini, tekniği, idareyi ve organizasyonu iyileştirmek üzere alınmakta olan bütün tedbirlerdir (13, s. 4531).

Speidel, G.'e göre, *Rasyonelizasyon*, iştirak ettirildiği lâtince kelime köküne uygun olarak «ratio» aklî düzenleme demektir.

Bu tarife göre, orman işletmeciliğinde de Rasyonelizasyon, aklî

düzenleme sayesinde ormancılık işletme faaliyetlerinin iyileştirilmesi keyfiyettir. İşletmede rasyonelitenin kriteri ise, Hasıla-Masraf oranıdır. Rasyonellik derecesinin yükseltilmesi, dolayısıyla Hasılat-Masraf oranının müsbet netice vermesi, işletmede aynı miktar hasılanın gittikçe azalan masraflarla elde edilmesine veya aynı miktar masraflarla gittikçe artan hasıla alınmasına bağlı bulunmaktadır. Hasıla-Masraf arasındaki bu münasebet ise, aynı zamanda *iktisadilik prensibini* ifade etmektedir. O halde, *İktisadilik Prensibi* tesbit olunan işletme gayelerine göre, ormancılık işletmesinin iyileştirilmesinde veya Rasyonelleştirme derecesinin tesbitinde bir ölçü olarak kullanılmaktadır. *Speidel, G.* bütün bunlara göre *rasyonelizasyonu*, işletme gayelerini gerçekleştirmek üzere *iktisadilik prensibi* altında işletmeyi iyileştirme ve plânlı düzenleme olarak tarif etmektedir. Bu suretle Rasyonelizasyon, aynı zamanda İktisadiliğin artmasına hizmet etmektedir. *Speidel, G.*'ye göre, Rasyonelizasyon için bir plân yapılmadan önce, işletmedeki mevcut durum tesbit edilmeli, âlet ve makinelerin gayeye uygun tarzda kullanılıp kullanılmadığı, iş tatbikatındaki noksanlıklar kontrol sisteminin kifayet derecesi araştırılmak suretiyle zarar kaynakları ortaya çıkarılmalıdır. Bilâhare Rasyonelizasyon tedbirleri bulunmalı ve bunlar bir defada tecrübi bir tatbikat safhasından geçirilmelidir. Alınacak bu neticelere göre, işletmeyi rasyonelleştirme plânı hazırlanmalıdır.

Speidel, G. Rasyonelizasyon tedbirlerini, *Lehmann, M.*, gibi işletme faaliyet çevrelerine göre teknik, ticarî ve malî rasyonelizasyon tedbirleri olmak üzere üç kısma ayırmaktadır.

Teknik Rasyonelizasyon, işletmenin istihsal safhasındaki faaliyetlerini düzenleme tedbirleridir. Teknik Rasyonelizasyonda, işletmedeki masraf yerleri (Orman işletmesinde ağaçlandırma, istihsal nakliyat v.b. masraflar) ayrı ayrı bahis konusu olmakta ve bu masrafların yapısı ve bunda bilhassa işçilik, materyal v.b. masraf nevelerinin tüm masraflar yekûnu içerisindeki nisbeti üzerinde durulmaktadır.

Teknik Rasyonelizasyon tedbirlerinden bir kısmı, iş metodlarından daha iyi faydalanmak üzere zarar kaynaklarının ortadan kaldırılmasıdır ki, *Lohmann, M.*'e göre *Kalitatif Rasyonelizasyon* olarak adlandırılan bu türlü rasyonelizasyon tedbirlerinde herhangi bir investisyona lüzum hasıl olmamaktadır. Kalitatif Rasyonelizasyon tedbirlerine bir misâl olarak orman işletmeciliğinde, ekimde ve dikimde teknik gelişmelerin kullanılması, yetiştirme muhitlerine uygun ağaç

türlerinin seçilmesi, iş organizasyonunda değişmeler yaparak birim m³ yuvarlak odunun hazırlanması (kesme, soyma, tomruklama v.b.) zamanının kısaltılması, işletme gayelerine uygun idare müddetlerinin seçilmesi gibi tedbirler gösterilebilir.

Kalitatif Rasyonalizasyona mukabil, teknik rasyonalizasyonun diğer bir kısmını da *Kantitatif Rasyonalizasyon* teşkil etmektedir ki, bunda bilhassa makinalaşma v.b. gibi yeni investisyonlarla istihsal masraflarının azaltılmasına çalışılmaktadır.

Ticrî Rasyonalizasyona gelince, bunda bir işletmenin diğer işletmelerle olan münasebetlerinin düzenlenmesi tedbirleri yer almaktadır. Bu suretle Ticarî Rasyonalizasyon tedbirleri, işletmede istihsal vasıtalarının tedarikî safhası ile, sürüm ve kıymetlendirme faaliyet çevresini kapsamaktadır.

Malî Rasyonalizasyonda ise, bütçe finansman imkânlarının düzenlenmesi, ödeme dengesi ve dolayısıyla likidite ve işletmenin kontrolüne, hareket ve karar serbestisine elverişli muhasebe usullerinin seçilmesi ile ilgili tedbirler yer almaktadır (25, s. 853-857).

Hilf, H. H.'a göre *Rasyonalizasyon*, işletmenin ve bilhassa işgücü faaliyetlerinin aklı düzenlenmesidir. Ormanlık İş ilmi bakımından ise, Rasyonalizasyon, iş gücünün organizasyonu ve istihsalin ucuzlatılması suretiyle iktisadiliğin artırılması keyfiyetidir.

Rasyonalizasyon tedbirlerinden beklenen neticeleri başlıca dört kısma ayırmak mümkündür ki, bunlar da,

- 1) İş veriminin yükseltilmesi ve istihsal vasıtalarından en iyi bir şekilde faydalanılması,
- 2) İşin kolaylaştırılması, lüzumsuz iş hareketlerinin bertaraf edilmesi suretiyle iş zamanının azaltılması,
- 3) Orman işçilerinin bütün yıl çalıştırılması suretiyle gayri safi gelirin artırılması,
- 4) İşletme masraflarının azaltılmasıdır.

Hilf, H. H., orman işletmeciliğinde önemli rasyonalizasyon tedbirleri olarak, yetiştirme muhitlerine uygun ağaç türlerinin seçilmesi ve idare müddetlerinin tayini, gerekli istihsal vasıtalarının tedariki, orman işçiliğinin düzenlenmesi ve iş yerlerinin tanzimi gibi tedbirleri saymaktadır (8, s. 34).

Steinlin, H.'a göre *Rasyonalizasyon* iktisadiliğin artırılmasına hizmet eden tedbirlerdir. Bu tedbirler bazen işletmenin bir faaliyet safhasını kapsamaktadır ki, bunda neticeye daha kolay ve daha az yatırım masraflarıyla ulaşılması mümkün olabilir. Ancak, Rasyonalizasyonda iktisadilik derecesinin maximuma ulaştırılabilmesi için birbirlerine olan etkileri dolayısıyla işletmenin bütün faaliyet safhaları üzerinde durulmalıdır (27, s. 36).

Loycke, H. J.'e göre *Rasyonalizasyon*, işletmede teknik, sosyal ve organizasyon tedbirlerinin uygulanması suretiyle üretkenliğin yükseltilmesi keyfiyetidir (15, s. 1970).

Koloğlu M.'e göre *Rasyonalizasyon*, teşkilâtta, idarede bilgiyi hakim kılmaktır. Ekonomik faaliyetin bilgiye müsteniden tanzimine, teşkilâtlandırılmasına Rasyonalizasyon denilir. İhtisaslaşma, makina kullanma, teşebbüslerin kuruluşları, idareleri, anlaşmaları, birleşmeleri, Devletin ekonomik hayata müdahalesi rasyonalizasyonun şumülüne girer. Dar manâda Rasyonalizasyon, işin ilmi şekilde tanzimini (Taylorizm), normalizasyonu ve standardizasyonu ihtiva eder (11, s. 192).

Gülen, İ.'e göre, işletme ekonomisinde Rasyonalizasyon, işletmenin kuruluşundan itibaren her nevi faaliyetlerinde akla ve mantığa uygun hareket edilmesi keyfiyetidir. Bir işletmenin rasyonalize edilmesi ise, istihsal faktörlerinin tedarikinden sürüme kadar her bir istihsal vetiresinin incelenmesi ve gerektiği halde akıl ve mantığa uygun olarak yeniden tanzim edilmesidir (5, s. 16-17).

Rasyonalizasyonun maksadı istihsal birimini en az fedakârlıkla meydana getirmek, akıl ve mantıkla hareket ederek ihtiyaçların mümkün olduğu kadar fazlasını temin edebilmektir (5, s. 20).

II — RASYONALİZASYONUN TARIFI

Yukarıda açıklandığı üzere, literatürde rasyonalizasyon, bazen geniş ve bazan da dar manâda ele alınmakta ve bunun da bir neticesi olarak çeşitli tarif ve kapsamlarına rastlanmaktadır.

Ancak, bütün bu çeşitli tarif ve kapsamlar içerisinde müşterek olan esaslar mevcuttur ki, bunları aşağıdaki gibi başlıca üç kısımda toplamak mümkündür :

- 1) Rasyonalizasyonda, *çeşitli metod ve tedbirler* ve bunlarla *işletmeciliğin plânlı bir şekilde düzenlenmesi* yer almaktadır.

Çeşitli Rasyonalizasyon tedbirleri bir işletmede bütün işletmecilik safhalarını kapsamaktadır ki, bunlar da fonksiyonları itibariyle *teknik, idarî ve malî* olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.

Teknik Rasyonalizasyon tedbirleri, işletmenin istihsal safhasındaki faaliyetlerinin düzenlenmesinde kullanılmaktadır. Bunlardan bir kısmı, iş metodlarından daha iyi faydalanmak suretiyle zarar kaynaklarının ortadan kaldırılması ile ilgilidir ki, literatürde *Kalitatif Rasyonalizasyon* tedbirleri olarak adlandırılmaktadır. Bunda ise, investisyonlara lüzum hasıl olmamaktadır. Teknik Rasyonalizasyon tedbirlerinin diğer bir kısmını da *Kantitatif Rasyonalizasyon* tedbirleri teşkil etmektedir ki, bunda bilhassa makinalaşma v.b. gibi yeni investisyonlarla istihsal masraflarının azaltılmasına çalışılmaktadır.

Ticarî Rasyonalizasyon tedbirleri ise, bir işletmenin diğer işletmelerle olan münasebetlerinin düzenlenmesi, yani istihsal vasıtalarının tedariki safhası ve sürüm ve kıymetlendirme faaliyet çevresiyle ilgili bulunmaktadır.

Malî Rasyonalizasyon tedbirlerine gelince, bunda da bütçe ve finansman imkânlarının düzenlenmesi, kontrol ve hareket ve karar serbestisine elverişli muhasebe usullerinin bulunmasıyla ilgili tedbirler yer almaktadır.

2) Rasyonalizasyonda, *iktisadilik prensibine uygun hareket edilerek*, işletmenin Hasıla-Masraf münasebeti iyileştirilmekte yani, *iktisadilik artırılmaktadır*.

İktisadilik prensibi, aynı miktar masrafla gittikçe artan hasıla alınması veya aynı miktar hasılının gittikçe azalan masraflarla elde edilmesi keyfiyettir ki, ifadesini Hasıla-Masraf oranında yani *iktisadilikte* bulmaktadır. Bunlar, Rasyonalizasyon derecesinin tesbitinden bir ölçü olarak kullanılmakla, müteakip bahisten ayrıca üzerinde durulmaktadır).

Rasyonalizasyonda, çeşitli metod ve tedbirlerle iktisadiliği başlıca üç şekilde arttırmak mümkündür ki, bunlar da :

a) Aynı miktar masraflarla, hasıla gittikçe artırılabilir. Bunun için de mevcut materyal ve iş gücünden en iyi bir şekilde faydalanılmalı, zarar kaynakları ortadan kaldırılmalı ve aynı miktar masraflarla daha fazla hasıla alabilecek şekilde istihsal faktörleri kombine edilmelidir.

b) Aynı miktar hasıla, gittikçe azalan masraflarla elde edile-

bilir. Bu takdirde, masraf neveleri üzerinde durulmalı ve aynı işin daha az masraf ne'vi ile gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır.

c) Masraflar artar, hasıla da gittikçe artırılır. Fakat hasıladaki artış nisbeti, masraflardaki artış nisbetinden fazla olur. Burada, Hasıla-Masraf oranını gittikçe yükseltecek surette, bir taraftan işletme istihsal kapasitesinin imkânları dahilinde gittikçe artan istihsal ve dolayısıyla hasıla elde edilmekte, diğer taraftan da bu faaliyetlerin gerektirdiği plânlı investisyonlar ve diğer masraflar yapılmaktadır.

3) Rasyonalizasyonda, diğer önemli bir husus, yukarıda belirtilen esaslar dahilinde *işletme gayesinin gerçekleştirilmesi* keyfiyettir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar ve verilen esaslar gözönünde tutularak işletme ekonomisi bakımından rasyonalizasyonu şöylece tarif etmek mümkündür :

Rasyonalizasyon, gayeyi gerçekleştirmek üzere iktisadilik prensibine göre hareket edilerek çeşitli metod ve tedbirlerle işletmeciliğin plânlı bir şekilde düzenlenmesidir.

III — RASYONALİZASYON DERESESİNİN TESBİTİNDE KULLANILAN ÖLÇÜLER

İşletme Ekonomisinde, Rasyonalizasyon derecesini yani başarısını tesbit etmek üzere çeşitli ölçüler geliştirilmiştir ki, bu ölçüler *İktisadilik, Produktivite* (Verimlilik) ve *Rentabilite* (Kârlılık) dir.

İşte bu kısımda bu ölçüler üzerinde durulmakta ve sırası ile *İktisadilik ve İktisadilik Hesapları, Produktivite ve Produktivitenin Ölçülmesi, Rentabilite ve Rentabilitenin tesbiti* ele alınmalıdır.

A — İktisadilik ve İktisadilik Hesapları :

İktisadilik, genel iktisat kitaplarında yer almış olan Sayı Ekal Kanunundan geliştirilmiştir. İktisat ilminde Sayı Ekal Kanunu, ya muayyen vasıtaları azamî fayda temin etmek suretiyle kullanmak veyahutta muayyen bir faydayı, vasıtaların asgari bir miktarı veya asgari bir külfetle elde etmeye çalışmaktadır.

İşte, bir kül teşkil eden bu Kanun İşletme Ekonomisine iktisadilik prensibi olarak yerleştirilmiş, iktisadilik ve iktisadilik hesapları ile bizzat işletmelere tatbik edilebilir bir hale getirilmiştir.

İktisadilik prensibi, yukarıdaki bahislerde de açıklandığı üzere, aynı miktar masrafla gittikçe artan hasıla alınması veya aynı miktar hasılanın gittikçe azalan masraflarla elde edilmesi keyfiyettir ki, ifadesini *iktisadilikte* bulmaktadır.

İktisadilik, elde edilen hasılanın yapılan masraflarla mukayesesini gösteren bir kıymet ölçüsü, yani Hasıla/Masraf oranıdır.

Literatürde *çeşitli iktisadilik hesapları geliştirilmiştir* ki, bunları da *Genel İktisadilik Hesapları* ve *Analitik İktisadilik Hesapları* olmak üzere başlıca iki kısma ayırmak mümkündür.

Genel İktisadilik Hesaplarında, ya masraf birimine isabet eden hasıla (Hasıla/Masraf), veyahut hasıla birimine isabet eden masraf (Masraf/Hasıla) bulunmaktadır. Buna bir örnek olarak Almanya Demiryolları İdaresinde aşağıdaki şekilde yapılan iktisadilik hesabı gösterilebilir.

$$\text{İktisadilik} = \text{İşletme giderleri} \times 100 / \text{İşletme Gelirleri}$$

Analitik İktisadilik Hesaplarına gelince, bunda çeşitli katsayılar kullanılmakta, istihsal değerinin, masrafların ve katma değerinin ayrı ayrı iktisadiliği bulunmaktadır.

Seischab, H., bu türlü iktisadilik hesaplarında evvelâ istihsal değerini (L), Masrafları (K) ve Katma Değeri ($L - K = \pm W$), muayyen bir katsayı (m) ile bölerek, istihsal değeri katsayısını ($L\%m = a$), masraflar katsayısını ($K/m = b$) ve Katma Değer Katsayısını ($W/m = c$) bulmaktadır.

Bu katsayıları, bir evvelki devrenin veya mukayese işletmesinin aynı şekilde elde edilmiş kat sayıları (a_n, b_n, c_n) ile bölerek,

$$a/a_n = \text{İstihsal Değerinin İktisadilik Derecesi}$$

$$b/b_n = \text{Masrafların İktisadilik Derecesi}$$

$$c/c_n = \text{Katma Değerin İktisadilik Derecesi}$$

olarak hesaplanmaktadır (23, s.103).

B — *Prodüktivite (Verimlilik) ve Prodüktivite Formülleri*

Prodüktivite (Verimlilik) elde edilen istihsal miktarının bunı meydana getiren istihsal unsurları miktarı ile mukayesesini gösteren bir miktar ölçüsüdür ki, ifadesini İstihsal Miktarı/İstihsal Unsuruları Miktarı oranında bulmaktadır. Buna göre Prodüktivite istih-

sal unsurları miktarı birimine isabet eden istihsal miktarını göstermektedir.

Prodüktivite ile iktisadilik arasındaki farka gelince :

- 1) Aynı istihsal faaliyeti, prodüktivitede teknik yönden iktisadilikte ekonomik yönden ölçülmektedir.
- 2) Prodüktivite bir miktar ölçüsü, iktisadilik bir kıymet ölçüsüdür.
- 3) Prodüktivitenin artırılması ile iktisadilikte artırılmış olur. Ancak, prodüktivitenin artması ile bazı hallerde (yapılan masraf artan değerden fazla ise) iktisadilik artmayabilir.

Literatürde, çeşitli prodüktivite formüllerine rastlanmaktadır ki, bunları Kısmî ve Tüm Prodüktivite hesapları olarak iki kısımda mütalâa etmek mümkündür.

Kısmî prodüktivite formüllerinde, istihsal unsurlarının, (İşgücü, Sermaye) ayrı ayrı prodüktiviteleri bulunmakta, Tüm Prodüktivite hesapları ise, istihsal unsurlarını topluca kapsamaktadır.

Lehmann, M. R., bu prodüktivitelerin hesaplanmasında aşağıdaki formülleri vermektedir (17, s.11).

$$\text{İş Gücü Prodüktivitesi} = (W/A_r) \times 100$$

$$\text{Sermaye Prodüktivitesi} = (W/K_s) \times 100$$

$$\text{Tüm Prodüktivite} = (2 \times W / (A_r + K_s \% a)) \times 100$$

Bu formüllerde W = İstihsal Değerini, A_r = İş Gücü Değerini, K_s = Sabit Kıymetlere Tekabül eden Sermayeyi, %a = Sermaye Faiz yüzdesini ifade etmektedir.

C — *Rentabilite (Kârlılık) ve Rentabilitenin Tesbiti*

Rentabilite (Kârlılık) muayyen bir devre zarfında elde edilen kârın, İşletme Sermayesi ile mukayesesini gösteren bir ölçü yani Kâr/Sermaye oranıdır.

Rentabilite bir netice hesabıdır ki, genellikle iktisadiliğin ve prodüktivitenin artması ile rentabilite de artar. Ancak, iktisadilik ve prodüktivite artmadan, işletmecilik usul ve âdetlerine karşıt hareket edilmek suretile rentabilite yükseltilebilirse de, bu rentabilite konumuzun dışında kalmaktadır.

Literatürde iki kısım Rentabilite Hesaplarına rastlanmaktadır ki, bunlar da *Tüm Sermaye Rentabilitesi* ve *Öz Sermaye Rentabilitesi*dir.

Tüm Sermaye Rentabilitesi, $r_g = R/K$ formülü ile bulunmaktadır. Burada r_g = Tüm Sermaye Rentabilitesini, R = Kârı, K = Tüm Sermayeyi (*Öz Sermaye* « K_o » + *Yabancı Sermaye* « K_y ») ifade etmektedir.

Öz Sermaye Rentabilitesi, $r_e = R/K_e$ formülünden çıkarılmaktadır. Burada da, r_e = Öz Sermaye Rentabilitesini, R = Kârı, K_e = Öz Sermayeyi göstermektedir.

Ve bu iki Rentabilite Formülü arasında şu münasebet mevcuttur:

$$r_e = r_g(K_e + K_y)/K_e = r_g + (K_y/K_e)r_g = r_g(1 + K_y/K_e).$$

Bu formülden de anlaşılacağı üzere, *Öz Sermaye Rentabilitesi* bir taraftan *Tüm Sermaye Rentabilitesi* ile ve diğer taraftan da *Yabancı Sermayenin Öz Sermayeye bölümü* ile orantılı bulunmaktadır (12, s. 4646-4649).

IV — ORMAN İŞLETMESİ VE ORMAN İŞLETMECİLİĞİ FAALİYETLERİNİN MUHTELİF SAFHALARI

İşletme, geniş manâsı ile insan ihtiyaçlarının karşılanması maksadı ile mal ve hizmet istihsalinde bulunan ekonomik bir cüz'ütamdır ki, (24, s. 736, 10, s. 3), bunun için de bir işletmede çeşitli ekonomik ve teknik faaliyetler (*İşletmecilik Faaliyetleri*) yer almaktadır.

İşletmecilik Faaliyetlerinin ilk zincirini istihsal vasıtalarının yani Sermaye, Sabit Kıymetler, Emek gibi unsurların temin ve tedariki teşkil eder (16, s. 671).

Sermaye Tedariki, işletmenin finansman imkânlarını kapsamaktadır ki, buna göre sermaye öz ve yabancı olmak üzere başlıca iki kaynaktan sağlanmaktadır.

Sabit Kıymetlerin Tedariki, para olarak sağlanan Sermayenin Sabit Kıymetlere çevrilmesi, yani yatırım (İnvestisyon) faaliyetlerinde bulunmak suretiyle, Arazi ve Arsalar, Binalar, Tesisler, Makinalar, Nakil Vasıtaları, Alet ve Edavat ve Haklar gibi çeşitli istihsal vasıtalarının elde edilmesi keyfiyetidir.

Emek unsurunun tedariki ise, işletme için lüzumlu zihni ve bedenî iş gücünün hazırlanmasıdır.

Bir işletmede, İşletmecilik Faaliyetlerinin müteakip zincirini mal ve hizmetlerin meydana getirilmesi yani bizzat istihsal işleri teşkil etmektedir (29, s. 2091).

Buna bir örnek olarak, *Sanayi İşletmelerinde*, imalât, montaj v.b., *Ticaret İşletmelerinde*, malların satın alınması, çeşitlendirilmesi, hazırlanması, zaman ve mekân dahilinde tevzi edilmesi *Hizmet İşletmelerinde*, Radyo, Televizyon, Posta, Telgraf, Telefon İşletmelerinde, haber, paket ve para nakliyatı gösterilebilir (9, s. 42).

İşletmecilik faaliyetlerinin son zinciri ise, İstihsal edilen mal ve hizmetlerin diğer işletmelere veya müstehliklere *sürümüdür* (2, s. 30-31).

Orman İşletmesi ve Orman İşletmeciliği Faaliyetlerinin muhtelif safhalarına gelince :

Orman İşletmesi de, geniş manâsı ile insan ihtiyaçlarının karşılanması maksadı ile ana ve talî orman mahsulleri ve orman hizmetleri istihsalinde bulunan ekonomik bir cüz'ütamdır. Diğer işletmelerde olduğu gibi, Orman işletmesinde de çeşitli ekonomik ve teknik faaliyetler (*Orman İşletmeciliği Faaliyetleri*) yer almaktadır ki, bunlar da yukarıda verilen esaslara dayanmaktadır.

Bu esaslara göre, şimdi burada *orman işletmeciliği faaliyetleri sırası ile incelenecektir*.

1) *Ana ve Talî Orman Mahsullerinin ve Orman Hizmetlerinin İstihsalinde Gerekli Vasıtaların Temin ve Tedariki İşleri :*

Diğer işletme branşlarında olduğu gibi orman işletmelerinde de ana ve talî orman mahsullerinin ve orman hizmetlerinin istihsalı için, *gerekli vasıtaların temin ve tedarik edilmesinde* mutlaka bir zaruret vardır.

Orman işletmeciliğinde istihsal vasıtalarının temin ve tedariki işlerini başlıca üç kısma tefrik etmek mümkündür ki, bunlar da *Sermayenin, Sabit Kıymetlerin ve Emek Unsurunun temin ve tedariki işleridir*.

a) *Sermaye Unsurunun Temin ve Tedariki İşleri (Finansman İşleri) :*

Sermaye anlamı, Genel Ekonomide ve İşletme Ekonomisinde çeşitli yönlerden ele alınmaktadır. Genel Ekonomide Sermaye, istihsale

yöneltmiş istihsal vasıtalarının hey'eti umumiyesidir. Buna göre Sermaye bir işletmede Sabit Kıymetlerin (Tesisler, makinalar v.b.) kapsamaktadır. *Kalverum*, İşletme Ekonomisinde Sermayeyi teşebbüs yönünden ele almakta ve bir işletmede toplanmış bulunan istihsal vasıtalarının yani sabit kıymetlerin para değeri olarak tarif etmektedir (4, s. 2959).

Preiser ise, beliren bu farklılıkları gidermek üzere sermayeyi menşei bakımından ele alarak, gerek Genel Ekonomiye ve gerekse İşletme Ekonomisine uygun düşen bir anlama ulaştırmıştır ki, buna göre *Sermaye, Yatırımlar (Yatırımlar) için finansman vasıtası, yani Yatırımlara yöneltilecek para* olarak tarif edilmektedir (4, s. 2929).

İşte, tetkikat konumuzda Sermaye, bu anlamda ele alınmaktadır ki, buna göre *Sermaye Unsurunun Temin ve Tedariki, Finansman imkânlarını veya İşletme Finansmanını* ifade etmektedir.

Diğer bir işletmede olduğu gibi, orman işletmesinde de *Sermayenin temin ve tedariki* yani *işletme finansmanı* başlıca iki kaynaktan yapılmaktadır ki, bunlarda öz ve yabancı sermaye kaynaklarıdır.

b) Sabit kıymetlerin Temin ve Tedariki İşleri (Yatırım İşleri) :

Sabit Kıymetlerin temin ve tedariki işleri, para olarak sağlanan Sermayenin Sabit Kıymetlere çevrilmesi keyfiyettir ki, yani *Yatırım (Yatırım) işlerini* ifade etmektedir.

Heinen, E., Yatırımları (Yatırımları) birincisi Kuruluş Yatırımları ve ikincisi *Devamlı Yatırımlar* olmak üzere başlıca iki kısma tefrik etmektedir. *Kuruluş Yatırımları*, bir işletmenin ilk tesisi, maksadı ile Sabit Kıymetlerin temin ve tedarik edilmesini, *Devamlı Yatırımlar* ise, *İdame, Tamamlama* (genişletme, modernleştirme vb.) gibi Yatırımları kapsamaktadır (6, s. 2876-2877).

Orman İşletmeciliğinde, Yatırım İşleri ise, Ağaç Serveti, Arazi ve Arsalar (Orman Arazisi, bina yapımı ve tesisler için lüzumlu arsa), *Binalar* (İşletme binaları, ambar, depo binaları, yardımcı servislerin binaları, memur, müstahdem ve işçi evleri, sair binalar), *Transport tesisleri ve diğer tesisler* (yollar, köprü ve rampalar, dekovil hatları, hava hatları, su, telefon, elektrik, tesisleri, iskele, rıhtımlar ve tamlı tahliye tesisleri, yangın tesisatı, sair tesisat) *Makineler* (yol yapımı işlerinde, istihsal ve nakliyat, fidanlık ve ağaç-

landırma işlerinde kullanılan makineler, *nakil vasıtaları, alet ve edevat* v.b.) gibi sabit kıymetlerin temin ve tedariki işleridir.

Bunlardan *Ağaç Serveti*, bir orman işletmesinde yer alan Sabit Kıymetlerin hemen 3/4'ünü teşkil eder. Mühim bir nisbet tutan ağaç serveti, esasen tabiat tarafından bahşedilmiş ve bahşedilmekte olan bir istihsal vasıtasıdır ki, tabiat şartlarının (Yetiştirme, muhitinin) ve bunlardan bilhassa suhunet ve yağış faktörlerinin⁽¹⁾ müsait bulunduğu geniş arazi parçaları üzerine yayılmıştır. Ağaç serveti, canlı ve organik bir varlıktır. Aynı zamanda üzerinde bulunduğu toprağı, yetiştirme muhiti ve diğer organik varlıklarla hep birlikte *ormanı* teşkil eder. İşte orman işletmelerini, diğer işletmelerden ayıran en mühim husus, bu ağaç servetinin arzettiği ve ne'vi şahsına münhasır özellikleridir. Müteakip kısımlarda da ayrıca bahis konusu edeceğimiz gibi, orman işletmelerinde istihsal edilecek ana ve tali orman mahsülleri ham maddesini, işgal ettiği toprağı ve haiz olduğu yetiştirme muhiti ile birlikte ağaç serveti meydana getirir. İnsanlar ise, orman işletmeciliği tekniğinin icaplarına uygun olarak müdahalede bulunurlar ve ağaç serveti tarafından biyolojik oluşumla hazırlanan ana ve tali orman mahsülleri ham maddesini bizzat istihsal ederek, ihtiyaçları karşılamaya elverişli bir hale sokarlar ve bu suretle ormanı işletirler.

Orman İşletmeciliğinde Ağaç Servetinin temin ve tedariki işlerini, başlıca iki kısma ayırmak mümkündür ki, bunlar da *birincisi ekim* veya dikimle *Ağaçlandırma*, *ikincisi* mevcut, eksik olan (Hakikî) Ağaç Servetinin karşılaştırılan optimal seviyeye doğru kantitatif ve kalitatif olarak yükseltilmesi yani *İmar ve Islâh işleridir*.

c) Emek Unsurunun Temin ve Tedariki İşleri (İş Gücünü Hazırlama İşleri) :

Bir orman işletmesinde, istihsal vasıtalarının temin ve tedariki işleri arasında yer alan diğer bir kısım işler de, *Emek (Say) Unsurunun Temin ve Tedariki yani İş Gücünü hazırlama işleridir*.

Orman işletmeciliğinde Emek unsuru birincisi işletme faaliyetlerini *sevk ve idare etmek gibi zihnî*, ikincisi de bu sevk ve idare altında her türlü faaliyetleri *bilfiil yapmak ve başarmak gibi bedenî*

(1) Bir yerde ağaç servetinin tabiaten mevcut olabilmesi için, Tetraterm denilen 4 aylık vejetasyon süresi içerisinde suhunet ortalamasının + 10° den yüksek, bu süre içerisinde yağışların 50-100 mm. arasında bulunması ve nihayet relatif hava rutubetinin de % 50'den fazla olması icabettir. Bunlar yanında ağaç servetinin toprak istekleri, büyük bir önem taşımamaktadır.

olmak üzere başlıca iki kısımda nterekküp eder. Ve yine Emek unsuru, gerek zihni ve gerekse bedeni mahiyette olsun başlıca iki türlü faaliyete yöneltmiş bulunmaktadır ki, bunlar da birincisi *Ekonomik Faaliyet* ve ikincisi de *Teknik Faaliyettir*.

Orman işletmeciliğindeki *Ekonomik Faaliyet*, çok defa ticarî işler adı altında ifade edilen tedarik, sürüm, orman mahsullerinin kıymetlendirilmesi, gerekli ekonomik icapların yerine getirilmesi, işletmeler arasında ve işletmelerle Millî Ekonominin çeşitli sektörleri arasında düzenli ve ahenkli bir münasebetin kurulması, işletmelerin sevk ve idaresi gibi faaliyetlerdir.

Orman İşletmeciliğindeki *Teknik Faaliyetlere* gelince, bunlar, ana ve tali orman mahsullerinden ibaret olan ham maddelerin hazır bir hale getirilmesi işleridir. Aslında ormancılık tekniğinin icaplarına uygun olarak yürütülen bu türlü teknik işler, *başlı başına bir ihtisas ve kalifiye (vasıflı) işçilik* isteyen bir karakter arzederler.

Emek (Say) unsurunun temin ve tedarikinde yani iş gücünü hazırlamada en önemli husus, kendilerine tevdi edilecek işlere göre *ehil olanlarını seçebilme* keyfiyetidir. Bunun için de işçinin bedeni ve ruhi durumu ve kaabiliyetleri ehemmiyetle gözönünde bulundurulmalıdır.

2) Ana ve Tali Orman Mahsullerinin ve Orman Hizmetlerinin istihsalî işleri :

Orman İşletmesinde *İstihsal İşleri*, ana tomruk direk, sanayi odunu v.b.) ve *tali* (reçine, sığla, kabuk, sırık, çubuk, yakacak odun, çeşitli tohum ve meyveler, küçük ve büyük baş av hayvanları, balık v.b.) *orman mahsullerinden* ibaret olan *ham maddelerle* mntıkların toprak, iklim ve su gibi tabii varlıklarının korunması ve muhite faydalı kılınması şeklindeki büyük bir önem arzeden *orman hizmetlerinin* hazırlanması işleridir.

Evvelce de bahis konusu ettiğimiz gibi, orman işletmeciliğinde gayeyi teşkil eden ana ve tali orman mahsulleri hammaddelerinin ve orman hizmetlerinin istihsalî vetiresini, işgal ettiği arazi ve toprağı ve haiz olduğu yetişme muhiti ile birlikte ve bu muhitin tayin ve tahdit ettiği sınırlar dairesinde *Ağaç Serveti meydana getirmektedir*. Nitekim, ağaç serveti, toprak hava ve güneşin maddelerini ve enerjisini işlemek suretiyle, köklenerek, boylanarak, her sene bir biri üzerine sarılan halkalarla genişliyerek, dallanarak, meyve ve tohum ve-

rerek bir taraftan ana ve tali orman mahsullerini kendi bünyesi içerisinde depo etmekte yani hazırlamakta (*Organik İstihsal*) (1, s.1816) diğer taraftan da içerisinde yaşadığı toprak, iklim ve su gibi tabiat faktörleri üzerinde müsbet tesirler icra ederek (toprak erozyonlarına, su taşmaları, seller ve nehirlerde su kıtlığı afetlerine, stepleşme ve kuraklaşma olaylarına mani olmak) mntıkların tabii ve ekolojik şartlarını korumakta ve bunları faydalı bir hale sokmakta ve bütün bunların bir neticesi olarak da, bizzat ham madde ve hizmet istihsalini meydana getirmektedir.

Tabii olarak cereyan eden bu istihsal vetiresine insanlar, ağaç servetinin ham madde istihsal gücünü, yetişme muhitinin mümkün kılacağı optimal seviyeye ulaştırmak ve ağaç serveti içerisinde her sene meydana gelen ve onun bünyesinde bitişik bir organik olarak istihsal edilmiş orman mahsülleri ham maddesini, hesaplar yaparak ve başlı başına bir meslek ihtisasını icabettiren çeşitli teknik müdahalelerde bulunarak ormandan ayırmak ve çıkarmak suretiyle, orman hizmetleri ile birlikte, ihtiyaçları karşılamaya elverişli bir hale sokarlar, yani ormanı işletirler.

Nev'i şahsına münhasır bir karakter arzeden *Orman İşletmeciliğindeki istihsal işleri*, buraya kadar verilen izahlardan da anlaşılacağı gibi *başlıca iki gayeyi kapsamaktadır*. Bunlar da, *birincisi* ana ve tali orman mahsulleri ham maddesinin, ve *ikincisi* de mntıkların toprak, iklim ve su gibi varlıklarının korunması ve muhitine faydalı kılınması şeklindeki orman hizmetlerinin ihtiyaçları karşılamaya elverişli bir hale sokulmaları keyfiyetidir.

Aslında, orman işletmelerindeki istihsal işleri, ormanların arzettikleri vasıf ve karakterlere, içersinde buldukları yetişme muhiti şartlarına ve arazinin topografik yapısına uygun olarak ya başta birinci gayenin, yahutta başta ikinci gayenin gerçekleştirilmesine yöneltirler.

İstihsal işlerinin başta birinci gayeye, yani orman mahsulleri ham maddesi elde etmek keyfiyeine yöneldiği ormanlara orman işletmeciliğinde *istihsal ormanları veya işletme ormanları* adı verilir. Başta ikinci gayenin yani orman hizmetleri elde etmek gayesinin bahis konusu olduğu ormanlara da *muhafaza ormanları* denilir.

Ancak, istihsal veya işletme ormanlarındaki istihsal faaliyetlerinin asıl gayesi, ham madde elde etmek olmakla beraber bunun yanında, burada ikinci derecede yer alan orman hizmetlerinin meydana

getirilmesi de gözönünde tutulur. Tıpkı bunun gibi, muhafaza ormanlarındaki istihsal faaliyetlerinin asıl gayesi, orman hizmetlerini meydana getirmek olmakla beraber ve yine bunun yanında zaten bu hizmetlerin görülmesinde yapılması icabeden teknik ve kesim faaliyetlerinin bir neticesi olarak, ana ve tali orman mahsulleri ham maddesi de elde edilir.

Şu kısa izahtan da anlaşılacağı üzere, *istihsal Ormanları İşletmeciliği* orman mahsullerinden ibaret olan ham maddeleri meydana getirmek ve bunlar satışa çıkarılarak, piyasaya ve memleket ihtiyacına bir bedel mukabilinde arzedilmekle, *tamamiyle ekonomik bir karakter taşır*.

İşte bu sebeptendir ki, bu türlü orman işletmeciliğinde ekonominin diğer bir kısım işletmecilik branşlarında olduğu gibi elde edilen istihsal maddelerinin satılmasından hasıl olan gelirlerle bu maddelerin istihsal işleri için yapılan masraflar arasında sıkı bir münasebet mevcut bulunmakta ve bu gelir ve masrafların da birbirlerini karşılaması icabettir. Aslında, istihsal ormanı olarak işletmeye elverişli bir orman işletmesinde, gerekli ekonomik icaplar yerine getirildiği takdirde, elde edilen gelirler, yapılan masrafları karşılar. Hatta, ormancılık cüz'i faizinden ibaret olan bir kâr da elde edilebilir.

Halbuki *muhafaza ormanları işletmeciliğinde*, durum tamamiyle bunun aksidir. Zira, bu işletmecilikte asıl olan gaye, tabiat şartlarını muhafaza etmek, yani toprak taşınmalarına mani olmak, selleri, su taşmalarını, kuraklık afetlerini önlemek, memleket tarımını korumak şeklindeki orman hizmetlerinin istihsalinden ve bu hizmetlerin de, hiçbir karşılık beklemeden, doğrudan doğruya halkın faydalanmasına arzedilmesinden ibaret olduğuna göre, *ekonomik bir karakter taşımazlar*.

Bu böyle olunca, bu türlü işletmecilikte, yapılan masraflarla, hizmetin icabı çeşitli teknik ve kesim faaliyetlerinin bir neticesi olarak meydana getirilen orman mahsulleri ham maddesinin satılmasından elde edilen gelirler arasında hiçbir münasebet mevcut değildir. Aslında bu gelirler de, yapılan masrafları karşılamazlar. Bu karakterlerle muhafaza ormanları işletmeciliği, istihsal ormanları işletmeciliğinden tamamiyle ayrılırlar ve daha ziyade amme hizmeti gören işletmelere ve müesseselere benzerler ki, esasen tetkikat konumuzun dışında bırakılmaktadır.

İstihsal ormanları işletmeciliğinde, tabii olarak cereyan eden organik istihsal vetiresine, insanların müdahalelerde bulunarak ham madde ve hizmetleri, ihtiyaçları karşılamaya elverişli bir hale soktuklarını, yani ormanı işlettiklerini ve istihsal faaliyetlerinde bulduklarını evvelce bahis konusu etmiştik. Ve yine bu arada, insanlar tarafından yapılan bu türlü istihsal işlerinin, *birincisi*, ağaç servetinin ham madde istihsal gücünü kantitatif ve kalitatif optimal bir seviyeye ulaştırmaktan ve *ikincisi* de, orman mahsulleri ham maddesini ormandan ayırmak ve çıkartmaktan ibaret olduğunu da ayrıca belirtmiştik.

İstihsal işleri arasında yeralan ağaç servetinin organik istihsal gücünü kantitatif ve kalitatif optimal bir seviyeye ulaştırma işleri, orman işletmeciliğinde, *Orman Bakımı* denilen ve başlıbaşına bir ihtisası icabettiren ormancılık tekniği faaliyetleridir.

Orman bakımı işleri, Saatçioğlu, F'e göre, (21, s.8), altı guruba tefrik edilmektedir ki, bunlar da; 1) Gençlik Bakımı, 2) Ayıklama, 3) Aralama, 4) Işıklandırma, 5) Alt Tesis, 6) Budama işleridir.

Bunlardan *Gençlik Bakımı İşleri*, sık tabii gençliklerin ve ekim kültürlerinin seyreltilmesi (Gevşetme) karışıklığın düzenlenmesi, boğma tehlikesini önlemek üzere temizlik, boş kalan yerlerin doldurulması (tamamlama yahut yamalama), kuvvetli büyüyen yaygın dallanan fena şekillerle mücadele işlerinden ibarettir. *Ayıklama İşleri*, Gençlik bakımını takip eden kesim müdahaleleridir. *Aralama İşleri*, sıklık çağından meşçere tensili zamanına kadar kapalılığı bozmadan, meşçerelerde yapılan bir nev'i kesim işleridir ki, alçak ve yüksek aralamalar olmak üzere iki kısma ayrılır. *Işıklandırma İşleri*, Aralamadan daha kuvvetli yapılan bakım müdahaleleridir. *Alt tesis işi*, yaşlı meşçereler altında genç bir meşçerenin tesis ve kurulması işidir. *Budama işleri ise*, ağaç gövdeleri üstlerindeki yeşil ve kuru alt dalların belli kaidelere göre uzaklaştırılması işleridir.

İstihsal işleri arasında yeralan, orman mahsulleri ham maddesinin ormandan ayrılması ve çıkarılması işlerine gelince, bu işler amejman plânlarındaki esaslara ve tayin ve takdir edilen miktarlara göre, ormanın bölme ve bölmeciliklerinde, orman mahsulleri ham maddesinin *kesilerek hazırlanması* (numaralama, damgalama, kesme, soyma, tomruklama, çaplama) ve sonra da, bölme ve bölmeciklerde hazırlanan bu ham maddelerin, *orman içi* (rampa), *ara* (ara depolar) ve *orman dışı* (son depolar) *istif yerlerine taşınması* ve buralarda standartlarına göre *istifve depo edilmesi işleridir*.

3) *İstihsal Edilen Ana ve Talî Orman Mahsullerinin ve Orman Hizmetlerinin Sürümü İşleri :*

İstihsal işlerinin tamamlanması ile, bir taraftan ana ve talî orman mahsulleri ham maddesi hazırlanmış, diğer taraftan da orman hizmetleri yaratılmış, bu suretle ham madde, orman hizmetleri, ihtiyaçları karşılamaya elverişli bir hale sokulmuş bulunmaktadır.

Ana ve Talî Orman Mahsullerinin sürümü işleri, bunların doğrudan doğruya satışı ile, diğer ekonomi branşlarına ve müstehliklere devredilmesi işleridir.

Meydana getirilen orman hizmetlerinin sürümü işlerine gelince, bu hizmetler kendiliğinden halk kitlelerinin, memleket tarımının, enerji tesisleri ve barajların faydalanmasına sokulurlar.

Buraya kadar Orman işletmesi veya Orman işletmeciliği faaliyetlerinin muhtelif safhaları ana hatları itibariyle tetkik edilmiş bulunmaktadır.

Yapılan bu açıklamalara göre; *Orman İşletmeciliğinin Faaliyet Safhalarını, başlıca üç kısımda özetlemek mümkündür ki, bunlar da;*

- 1) *Sermayenin, Sabit Kıymetlerin ve Emek unsurunun temin ve tedariki (Finansman, İstiyon - Yatırım ve İş Gücünü hazırlama) Safhası,*
- 2) *Orman Mahsullerinin İstihsal Safhası,*
- 3) *Orman Mahsullerinin Sürümü Safhasıdır.*

V — RASYONALİZASYONUN ORMAN İŞLETMECİLİĞİ FAALİYET SAFHALARINA GÖRE TASNİFİ

Evvelce de belirtildiği gibi, *Rasyonalizasyon*, gayeyi gerçekleştirmek üzere iktisadilik prensibine göre hareket edilerek, çeşitli metod ve tedbirlerle işletmeciliği plânlı bir şekilde düzenlemek olduğuna göre, işletmeciliğin bütün faaliyet safhalarında yer almaktadır.

Her safhada çeşitli rasyonalizasyon tedbirlerinin tatbik edilmesi ile, *İktisadilik, Produktivite (Verimlilik), Rentablite (Kârlılık)* artırılmakta ve bunun da bir neticesi olarak işletmecilik rasyonelleştirilmiş olmaktadır.

Orman işletmeciliğinde, Rasyonalizasyonu, yukarıda belirtilen faa-

liyet safhalarına göre, üç kısımda tasnif etmek mümkündür ki, bunlar da;

- 1) *Finansman, İstiyon - Yatırım ve İş Gücünü Hazırlama Faaliyetlerinin Rasyonalizasyonu,*
- 2) *Orman Mahsullerinin İstihsal Faaliyetlerinin Rasyonalizasyonu,*
- 3) *Orman Mahsullerinin Sürüm Faaliyetlerinin Rasyonalizasyonu.*